

DISCRIMINARE ȘI STEREOTIPURI – LEGISLAȚIA DIN ROMÂNIA CU PRIVIRE LA PREVENIREA ȘI COMBATerea DISCRIMINĂRII

Discriminarea și stereotipurile reprezintă probleme sociale semnificative. Discriminarea se referă la tratarea unei persoane sau a unui grup în mod nedrept, pe baza unor caracteristici precum rasă, gen, orientare sexuală sau religie. Stereotipurile sunt generalizări exagerate sau eronate despre anumite categorii de oameni.

Discriminarea împotriva romilor reprezintă o problemă serioasă. Aceștia se confruntă adesea cu stereotipuri negative, excluziune socială și discriminare în diverse domenii, cum ar fi educația, locurile de muncă și accesul la servicii. Abordarea acestei probleme necesită eforturi colective pentru a promova conștientizarea, a elimina prejudecățile și a încuraja respectul reciproc. Educația și schimbul de informații sunt esențiale pentru a contracara stereotipurile și pentru a construi o societate mai incluzivă și echitabilă. Este important să se lucreze împreună pentru a depăși aceste provocări și a promova drepturi egale pentru toți membrii societății.

Identitatea etnică este extrem de importantă în societatea modernă. Este identitatea pentru care cetățenii sunt în stare să se sacrifice în cea mai mare măsură. Stă la baza celor mai crunte războaie, epurări, crime împotriva umanității. În consecință, această identitate reprezintă o valoare care trebuie protejată. Deși statele nu sunt pure din punct de vedere etnic, există o politică mai mult sau mai puțin tacită — inclusiv în unele state ce pot fi considerate moderne — de a șterge diversitatea etnică, de a transforma cetățenii într-un bloc unic care reacționează ca atare în situațiile de criză.

Franța, spre exemplu nu recunoaște existența minorităților etnice, doar a diversității lingvistice și religioase. Cetățeanul este în mod inerent francez, nu contează dacă se simte a fi breton, alsacian (chiar german) sau arab. Pe de altă parte Curtea Europeană a Drepturilor Omului, prin deciziile sale, arată că societatea democratică contemporană este construită pe principiile pluralismului și respectului

față de diferitele culturi și că originea etnică este o parte esențială a identității umane și se bucură de protecție (exemplu *Timishev împotriva Rusiei*, 13 decembrie 2005, §58).

În Europa de Vest, în mod tradițional, nu a existat un respect față de identitatea etnică, astfel spre exemplu subiecții reginei Angliei au fost obligați să renunțe la limba scoțiană, galeză sau irlandeză. În Europa de Est, în cursul Evului Mediu, diferitele culturi coexistente nu au deranjat, astfel această regiune este extrem de pestriță din punct de vedere etnic, granițele dintre state nu pot fi trase ca granițe între comunitățile etnice, spre exemplu, dintre români și maghiari sau români și ucrainieni. Pentru coexistența mai multor culturi pe același teritoriu se folosește termenul de multiculturalism sau interculturalism (uneori acest termen are un înțeles mai restrictiv, se utilizează doar dacă există un anumit mixaj al culturilor, unele elemente culturale au fost preluate și sintetizate de alte culturi — ceea ce se produce în mod inevitabil dacă două sau mai multe culturi coexistă în timp).

Este o relevantă diferență între interculturalismul tradițional existent în estul Europei și multiculturalismul apărut în vestul Europei ca efect al migrației de după căderea sistemului colonialist practicat în această regiune. Primul există și persistă de secole, indivizii țin la apartenența lor, indiferent de voința statului, iar statele tind să înțeleagă această situație și să ofere măsuri pentru păstrarea culturii. Totuși, relațiile nu sunt stabile, datorită faptului că au fost relevante modificări ale granițelor, inclusiv în ultima sută de ani. Al doilea este nou, migranții doresc să fie tratați similar cu ceilalți, unii sunt dispuși chiar să renunțe la propria identitate doar să devină cetățeni cu drepturi egale. Totodată migranții nu periclitează integritatea teritorială a țărilor gazdă, însă afectează bunăstarea cetățenilor la nivelul percepției populației. În această dihotomie a situațiilor este greu să se găsească corecta cale „europeană” pentru tratamentul minorităților etnice.

Identitatea etnică nu definește neapărat și o identitate lingvistică. Există comunități, cum ar fi evreii sau romii din România, care în bună parte s-au asimilat din punct de vedere lingvistic, dar țin la respectarea identității etnice.

În România s-a încetățenit și noțiunea de minorități naționale, utilizată pentru comunitățile etnice care trăiesc pe teritoriul României.

Totodată există și comunități care fac parte dintr-un grup etnic, dar au caracteristici regionale specifice, cum sunt secuii, ceangăii, sașii, șvabii etc.

Democrația este bazată pe votul exprimat de majoritatea populației. Minoritatea etnică, prin caracterul ei minoritar, întotdeauna va fi în dezavantaj în democrație. Democrația autentică însă nu înseamnă dictatura majorității. Astfel creează un sistem în care minoritățile, de orice fel (etnică, sexuală etc.), sunt protejate prin existența unor drepturi clar definite.

Pentru a oferi o reală protecție pentru persoanele care aparțin unor grupuri minoritare, după cel de-al Doilea Război Mondial au fost elaborate o serie de tratate internaționale și mecanisme specifice pentru implementarea prevederilor tratatelor în legislația și practica statelor care le-au ratificat. Aceste tratate au fost ratificate de România și sunt parte din dreptul național.

Managementul conflictelor

În relațiile interumane apar în mod inerent conflicte. Conflictele pot fi soluționate în mod direct sau printr-o persoană interpusă. Persoana interpusă poate fi o persoană cunoscută și respectată de părți sau poate fi reprezentantul unei autorități. Statul de drept este caracterizat prin faptul că aceste conflicte, dacă au o anumită gravitate, sunt soluționate de către autoritățile care au astfel de atribuții, în conformitate cu prevederile legale.

Dacă mă deranjează un vecin care ascultă muzică noaptea, pot încerca soluționarea problemei în mod direct cu persoana respectivă, discutând cu el și atrăgându-i atenția că nu pot dormi noaptea din cauza lui. Dacă nu am succes sau doresc să evit o confruntare directă, pot apela la un vecin, cu care sunt în relații bune și cu care și el se înțelege bine, să-l convingă să dea muzica mai încet pe timp de noapte. Acest proces are denumirea de mediere. Mediatorul își are autoritatea în încrederea părților în corectitudinea și înțelepciunea lui. În cazul în care deranjul mă afectează în mod serios, pot chema Poliția, care verifică dacă am sau nu dreptate, și soluționează conflictul aplicând legea.

În momentul în care persoanele își fac singuri dreptate, se pune în pericol inclusiv statul de drept. Conflictele pot exploda, întreaga societate este periclitată, întrucât nu mai este guvernată de legi, ci de samavolnicia celor puternici sau disperați.

Drept consecință, autoritățile statului trebuie să ia toate măsurile legale pentru a preveni astfel de situații. Ele apar de regulă atunci când nu există încredere în soluțiile autorităților, persoanele care se află în conflict au experiențe negative anterioare privind soluționarea anterioară a problemelor cu care s-au confruntat.

Prevenirea trebuie să intervină în momentul în care apar primele semne ale unui posibil conflict. Relațiile dintre diferitele grupuri etnice, numite relații interetnice, pot fi definite ca fiind de cooperare, de toleranță sau de conflict.

Când relațiile interetnice sunt de cooperare, persoanele aparținând diferitelor comunități etnice participă împreună la diferite evenimente (nunți, înmormântări, sărbători religioase sau de altă natură), se ajută reciproc la nevoie. Într-o comunitate mai mică se salută, se opresc pe stradă și discută.

În relațiile de toleranță nu există un dialog între diferitele comunități, ele se ignoră reciproc, persoanele care aparțin de o comunitate nu se amestecă în viața celeilalte comunități.

Dacă relațiile sunt conflictuale, apar acuzații stereotipice între comunități, discriminarea devine cotidiană, există riscul apariției infracțiunilor motivate de ură, chiar a violențelor colective. Obligația autorităților statului este să intervină în astfel de situații și să stopeze escaladarea conflictului.

De la prejudecată la cooperare

Existența unor prejudecăți este o situație normală în orice societate. Ceea ce pot face autoritățile statului este să nu promoveze stereotipurile în societate (spre exemplu reprezentanții autorităților să nu facă afirmații cu caracter general privind romii, femeile, persoanele homosexuale, persoanele vârstnice sau persoanele cu dizabilitate).

În momentul în care prejudecățile produc efecte sub forma discriminării, autoritățile statului (în speță Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării) trebuie să aplice sancțiunile stabilite prin lege, care au și efect preventiv. Conflictele de natură penală trebuie cercetate și soluționate conform legislației penale cu celeritate și eficiență.

Într-o societate în care sunt luate aceste măsuri, nu o să dispară nici stereotipurile, nici discriminările, nici infracțiunile motivate de ură, ele însă nu vor caracteriza societatea, vor rămâne la un nivel care nu distruge relațiile interetnice. Crescând încrederea persoanelor aparținând minorităților în autorități, neavând frecvente experiențe negative din partea populației majoritare, relațiile tind să se transforme, din cele caracterizate prin toleranță, în cele caracterizate prin cooperare.

Rolul Poliției Române în procesul de normalizare a relațiilor interetnice

Poliția Română a făcut pași importanți în combaterea unor stereotipuri, spre exemplu aplică măsuri afirmative față de femei (prin stabilirea unor bareme specifice de performanță sportivă la admitere), oferă locuri pentru persoanele care provin din comunități etnice minoritare. Totuși, chiar în sânul polițiștilor există unele persoane care nu înțeleg rostul acestor măsuri și prin urmare le consideră ca fiind discriminatorii la adresa bărbaților, respectiv a românilor. Ceea ce arată că aceste măsuri afirmative trebuie prelucrate cu polițiștii pentru a fi înțelese, acceptate și promovate.

Polițiștii sunt primii care pot observa transformarea relațiilor dintre diferitele comunități, existența unor relații conflictuale, astfel pot întocmi rapoarte către superiori prin care să semnaleze astfel de situații.

În momentul în care cetățenii se adresează către poliție sesizând fapte de discriminare, aceste sesizări pot fi trimise către Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării pentru competență soluționare. Polițiștii pot informa cetățenii cu privire la legislația antidiscriminare, procedura de petiționare, respectiv autoritatea la care pot apela.

Dacă apar fapte de natură penală, infracțiuni motivate de ură, ele trebuie catalogate și soluționate ca atare, cât mai urgent posibil, pentru a asigura cetățenii că inovații răspund pentru faptele lor, evitând astfel tendințele de răzbunare. Totodată poliția trebuie să intervină ori de câte ori există pericolul declanșării unor violențe colective sau al altor infracțiuni.

Instituțiile relevante din cadrul Consiliului Europei

- **Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței** (European Commission against Racism and Intolerance, prescurtat ECRI) este o comisie de experți din cadrul Consiliului Europei care se preocupă de combaterea rasismului, a discriminării rasiale, xenofobiei, antisemitismului și intoleranței. Periodic analizează legislația statelor membre, politicile și măsurile privind combaterea fenomenelor precizate anterior, inclusiv eficiența acestor măsuri. Formulează atât recomandări generale pentru toate statele cât și recomandări specifice pentru fiecare stat membru în parte.
- **Curtea Europeană a Drepturilor Omului** (CEDO) este o instanță de judecată, practic o instanță supremă, la care cetățenii pot apela în situația în care consideră că instanțele naționale, prin soluțiile date, nu au respectat prevederile *Convenției europene a drepturilor omului* (în continuare *Convenție*). Orice persoană se poate adresa către CEDO, după epuizarea tuturor căilor interne (în România după soluționarea unui recurs de instanța competentă) într-o țară membră a Consiliului Europei, și în termen de șase luni de la soluția finală, invocând prevederile *Convenției*.

În fața CEDO părțile sunt persoana care invocă încălcarea unui drept și statul unde s-a judecat cauza, completul internațional de judecată analizând dacă prin soluția luată de instanțele naționale drepturile persoanei au fost sau nu încălcate. În situația constatării unei încălcări, statul este obligat să plătească daunele materiale și morale suferite de către persoană, totodată statul poate fi obligat să ia măsuri de remediere a situației pentru a evita repetarea încălcării drepturilor persoanelor.

Implementarea națională a hotărârilor luate de CEDO sunt supravegheate de către **Comitetul de Miniștrii al Consiliului Europei**, format din miniștrii de externe ale statelor membre.

Convenția europeană a drepturilor omului

Convenția a fost adoptată de țările membre ale Consiliului Europei în anul 1950. Art. 14 al Convenției interzice discriminarea, precizând: „*Exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta convenție trebuie să fie asigurată fără nici o deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenența la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație.*”

Din această definiție rezultă că prin discriminare, în cadrul Consiliului Europei, se înțelege o diferențiere („fără nici o deosebire”) bazată pe un criteriu („sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenența la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație”) care atinge unul dintre drepturile prevăzute de **Convenție** („exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta convenție”).

Problema discriminării romilor este tratată diferit chiar și în interiorul interdicției discriminării rasiale. „*Din poziția vulnerabilă a romilor ca minoritate trebuie să rezulte o atenție specială privind nevoile lor și modul lor de viață diferit, atât în cadrul planificărilor relevante de reglementare, cât și în luarea deciziilor în cazuri particulare*” (**Champan împotriva Regatului Unit**, 18 ianuarie 2001). Romii au un caracter specific datorită „*istoriei lor turbulente și a dezrădăcinării constante, devenind o minoritate dezavantajată și vulnerabilă*”. (**Sampanis împotriva Greciei**, 5 iunie 2006).

Uniunea Europeană

Uniunea Europeană, formată inițial sub denumirea Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului, fondată în anul 1951, este o instituție europeană economică și politică. După cele șase state fondatoare (Belgia, Franța, Republica Federală Germania, Italia, Luxemburg și Olanda), au aderat la Uniune Danemarca, Irlanda, Grecia (1981), Portugalia, Spania (1986), Austria, Finlanda, Suedia (1995), Cipru, Cehia, Estonia, Ungaria, Letonia, Lituania, Malta, Polonia, Slovenia, Slovenia (2004), Bulgaria, România (2007), Croația (2013), astfel azi are 27 de state membre.

Curtea de Justiție a Uniunii Europene

Curtea de Justiție a Uniunii Europene (CJUE) își are sediul la Luxemburg, având ca rol asigurarea interpretării și aplicării unitare a legislației Uniunii în toate țările membre, garantând că aceste țări și instituțiile Uniunii se supun dreptului european. Pe procedura trimiterii preliminare funcționează practic similar cu o curte constituțională: dacă o instanță națională are îndoieli cu privire la interpretarea sau valabilitatea unui act legislativ al Uniunii, ori cu privire la compatibilitatea legislației sau practicii naționale, poate solicita opinia CJUE. Instanța formulează întrebări către CJUE, suspendă soluționarea cauzei până la obținerea răspunsurilor.

Interpretările date de către CJUE au aplicabilitate obligatorie nu doar pentru instanța care a formulat întrebarea, dar și pentru toate instanțele de judecată din cadrul Uniunii Europene. Pe procedurile de sancționare (dacă un stat nu implementează corect legislația Uniunii Europene), CJUE funcționează ca și o instanță în sine.

Directivele Uniunii Europene în domeniul discriminării

Documentul de bază a Uniunii Europene de domeniul drepturilor omului, *Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene*, a fost proclamată de către Comisia Europeană, Parlamentul European și Consiliul Uniunii Europene la data de 7 decembrie 2000. Capitolul III al se referă la domeniul egalității: egalitatea în fața legii; nediscriminarea; diversitatea culturală, religioasă și lingvistică; egalitatea între bărbați și femei; drepturile copilului; drepturile persoanelor în vârstă, integrarea persoanelor cu handicap).

Directivele Uniunii sunt acte legislative care stabilesc obiectivele care trebuie atinse de către toate statele membre. Fiecare stat are libertatea de a decide asupra modalităților de îndeplinire a obiectivelor stabilite.

Există o serie de directive în domeniul combaterii discriminării, prima fiind *Directiva 75/117/CEE din 10 februarie 1975 pentru aplicarea principiului plății egale pentru femei și bărbați*. Ulterior au fost dezvoltate o serie de directive în domeniul egalității de gen.

Uniunea Europeană, fiind în predominanță o instituție economică, a analizat discriminarea din prisma efectelor economice.

În anul 2000 au fost adoptate două directive relevante: *Directiva 2000/43/CE privind aplicarea principiului egalității de tratament între persoane, fără deosebire de origine rasială sau etnică* și *Directiva 2000/78/CE de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament, în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă*.

Directivele au domenii foarte stricte de aplicare, totodată și criteriile sunt restrictiv precizate. Astfel directivele de gen se aplică doar discriminărilor pe criteriul de gen sau identității de gen, în domeniul angajării, accesului la servicii și protecției maternității; *Directiva 2000/43/CE* se aplică doar discriminării rasiale (care include și discriminarea etnică), în domeniul angajării, protecției sociale, accesului la servicii și al educației; *Directiva 2000/78/CE* se aplică doar în domeniul muncii pentru discriminările pe criteriul vârstei, orientării sexuale, religiei sau convingerii și dizabilității.

Directivele definesc diferitele forme ale discriminării (discriminarea directă, indirectă, hărțuire) și noțiuni conexe (instigare la discriminare, discriminare multiplă, victimizare), excepțiile la discriminare (cerința profesională, măsura afirmativă), prevăd elemente procedurale (calitatea procesuală activă a

organizațiilor, inversarea sarcinii probei), obligă statele să creeze instituții care au ca rol combaterea discriminării (oferă consultanță, monitorizează situația, elaborează rapoarte și recomandări) și aplicarea de sancțiuni („sancțiunile, care trebuie să cuprindă plata compensațiilor pentru victime, trebuie să fie eficiente și proporționate”, art. 15 din **Directiva 2000/43/CE**).

Directiva 2006/54/CE a Parlamentului European și Consiliului privind punerea în aplicare a principului egalității de șanse și al egalității de tratament între bărbați și femei în materie de încadrare în muncă și de muncă (reformă).

Directiva 2010/41/UE a Parlamentului European și a Consiliului privind aplicarea principului egalității de tratament între bărbații și femeile care desfășoară o activitate independentă și de abrogare a Directivei 86/613/CEE.

Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării din România

A fost înființat prin art 16 din OG 137/2000 și este autoritatea publică în domeniul discriminării, autonomă, cu personalitate juridică, aflată sub control parlamentar.

O persoană care se consideră discriminată se poate adresa CNCD cu o petiție, în termen de cel mult un an de la data săvârșirii faptei, sau de la data la care putea să ia la cunoștință de săvârșirea ei.

CNCD poate fi sesizat cu petiție și de organizațiile neguvernamentale care au ca scop protecția drepturilor omului, în cazul în care discriminarea se manifestă în domeniul lor de activitate și aduce atingere unei comunități/grup de persoane.

De asemenea CNCD se poate sesiza și din oficiu, în termenul preizat mai sus.

În vederea implementării directivelor Uniunii Europene, din 2006 CNCD a devenit o autoritate „autonomă, cu personalitate juridică, aflată sub control parlamentar și totodată garant al respectării și aplicării principiului nediscriminării” (art. 16 din **O.G. nr. 137/2000**), care „își desfășoară activitatea în mod independent, fără ca aceasta să fie îngădită sau influențată de către alte instituții ori autorități publice” (art. 16 din **O.G. nr. 137/2000**).

Activitățile CNCD sunt focusate pe de o parte pe prevenirea faptelor de discriminare, pe de altă parte pe constatarea și sancționarea faptelor de discriminare.

Instituția are angajați care au ca atribuții de serviciu activități de prevenție sau sprijină activitatea de constatare și de sancționare, desfășurată de Colegiul director. Cei nouă membri ai Colegiului director sunt numiți de Parlamentul României, pentru un mandat de cinci ani. Ei au rang de secretar de stat și sunt agenți constatori. Instituția este condusă de un președinte, ales de membrii Colegiului director dintre proprii membri. Astfel, există o structură independentă, care ia decizii privind petițiile, și un președinte, căruia i se subordonează angajații instituției.

Activitatea de soluționare a petițiilor de către membrii Colegiului director este sprijinită de departamentul de asistență juridică. Investigațiile necesare, respectiv reprezentarea instituției în fața instanțelor de judecată sunt în sarcina direcției juridice a instituției.

Procedura de soluționare a petițiilor

Procedura specifică de soluționare a petițiilor de către CNCD există din anul 2008, când s-a publicat în *Monitorul Oficial al României* ordinul de aprobare al *Procedurii interne de soluționare a petițiilor și sesizărilor* (în continuare *Procedura internă*).

Conform acestei proceduri, părțile unei cauze de discriminare sunt petentul (persoana care acuză o faptă de discriminare) și reclamatul (persoana acuzată de comiterea unei fapte de discriminare).

Sesizarea către CNCD poate fi făcută de victima discriminării, de reprezentantul victimei (având mandat de reprezentare), de o persoană care are interes legitim în combaterea discriminării sau de o organizație neguvernamentală care are ca scop protecția drepturilor omului sau care are un interes legitim în combaterea discriminării. Inclusiv sindicatele pot formula sesizări, în numele membrilor.

Petiția trebuie formulată în scris și transmisă către CNCD printr-un mijloc legal (poștă, fax, e-mail) sau oral prin notă de audiență, și trebuie să cuprindă:

- datele de identificare ale petentului;
- datele de identificare ale reclamatului;
- descrierea situației de discriminare (obiectul petiției, motivele de fapt și de drept);
- indicarea dovezilor;
- semnătura.

3.8. Procedura specifică în fața instanțelor de judecată

Hotărârile CNCD pot fi atacate în termen de 15 zile de la comunicare la instanțele de contencios administrativ, la nivel de curte de apel, cu recurs la Înalta Curte de Justiție și Casație. Instanțele de contencios administrativ pot anula hotărârea, retrimite către CNCD pentru o nouă soluționare sau schimba în parte sau în total hotărârea.

În situația constatării discriminării prin hotărârea CNCD, victima se poate adresa instanței civile (la nivel de judecătorie, respectiv de tribunal, în funcție de quantumul daunelor solicitate) pentru acordarea de despăgubiri și restabilirea situației anterioare discriminării sau anularea situației create prin discriminare. *„La cerere, instanța poate dispune retragerea sau suspendarea de către autoritățile emitente a autorizației de funcționare a persoanelor juridice care, printr-o acțiune discriminatorie, cauzează un prejudiciu semnificativ sau care, deși cauzează un*

prejudiciu redus, încalcă în mod repetat prevederile prezentei ordonanțe.” (art. 27 alin. 5 din **O.G. nr. 137/2000**).

Cererea de chemare în judecată trebuie introdusă în termenul de 3 ani de la data săvârșirii faptei sau de la data la care persoana interesată putea să ia cunoștință de săvârșirea ei. Regulile privind probarea faptelor de discriminare, respectiv privind calitatea procesuală activă a organizațiilor neguvernamentale sunt identice cu cele stabilite pentru petițiile depuse la CNCD.

Instanțele civile au obligația să solicite un punct de vedere de la CNCD pentru fiecare cauză care are ca obiect discriminarea, totodată să comunice sentințele către CNCD.

Dacă hotărârea CNCD a fost atacată și menținută de instanța de contencios administrativ, instanța civilă analizează doar quantumul daunelor și modalitatea de a anula situația de discriminare. Dacă reclamatul nu a atacat hotărârea CNCD, practica instanțelor nu este unitară: unele consideră că hotărârea rămasă e executorie, nu trebuie reanalizat și fondul cauzei, altele consideră că hotărârea CNCD este doar o probă în dosar și poate fi reanalizată dacă fapta pârâtului reprezintă sau nu discriminare.

Persoanele care se consideră discriminate se pot adresa și direct instanțelor de judecată, nu doar după soluționarea unei petiții de către CNCD. Mai mult, o persoană poate sesiza simultan atât CNCD, pentru constatarea unei fapte contravenționale sancționate prin amendă, cât și instanța civilă pentru obținerea remediilor.

Legislația din România cu privire la prevenirea și combaterea discriminării

Introducere

În România există o serie de legi care interzic discriminarea, cum ar fi *Codul muncii* sau *Legea nr. 202/2002 privind egalitatea de șanse între femei și bărbați*. Norma juridică de bază este *Ordonanța nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare* (în continuare **O.G. nr. 137/2000**), modificată în repetate rânduri.

O.G. nr. 137/2000 întrunește cerințele minimale stabilite de *Convenție* și prin directivele Uniunii Europene, astfel:

- este aplicabilă în orice domeniu;
- lista de criterii este una deschisă;
- definește diferitele forme ale discriminării și alte elemente conexe;
- stabilește atribuțiile unei autorități de stat din domeniul combaterii discriminării;

- prevede garanții procedurale privind combaterea efectivă a discriminării (inversarea sarcinii probei, calitatea procesuală activă a organizațiilor neguvernamentale);
- stabilește sancțiuni contravenționale pentru persoanele care discriminează.

Domeniul de aplicare al O.G. nr. 137/2000

Art. 1 alin. 2 din **O.G. nr. 137/2000** înșiră o serie de domenii de aplicare, după care art. 2 alin. 1 precizează: „*în domeniul politic, economic, social și cultural sau în orice alte domenii ale vieții publice*”. Din această formulare rezultă că ordonanța nu se aplică doar în domeniul vieții private și de familie.

Într-un caz petentul s-a plâns împotriva soacrei, care i-ar fi adresat cuvinte jignitoare privind apartenența lui etnică. În analiza cauzei CNCD a decis că fapta nu poate fi încadrată ca fiind în domeniul vieții publice.

La *Dispoziții speciale* sunt prevăzute anumite domenii pentru care **O.G. nr. 137/2000** stabilește prevederi specifice. Aceste domenii sunt: egalitatea în activitatea economică și în materie de angajare și profesie; accesul la serviciile publice administrative și juridice, de sănătate, la alte servicii, bunuri și facilități; accesul la educație; libertatea de circulație, dreptul la libera alegere a domiciliului și accesul în locurile publice; dreptul la demnitatea personală.

Definițiile discriminării

Art. 2 alin. 1 din **O.G. nr. 137/2000** definește discriminarea directă, chiar dacă nu o numește ca atare: „*Potrivit prezentei ordonanțe, prin discriminare se înțelege orice deosebire, excludere, restricție sau preferință, pe bază de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, categorie socială, convingeri, sex, orientare sexuală, vârstă, handicap, boală cronică necontagioasă, infectare HIV, apartenență la o categorie defavorizată, precum și orice alt criteriu care are ca scop sau efect restrângerea, înlăturarea recunoașterii, folosinței sau exercitării, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale sau a drepturilor recunoscute de lege, în domeniul politic, economic, social și cultural sau în orice alte domenii ale vieții publice.*”

Pe scurt, prin discriminare directă se înțelege o diferențiere bazată pe un criteriu care aduce atingere unui drept.

Discriminarea indirectă, din nou nenumită, este definită prin art. 2 alin. 4 al **O.G. nr. 137/2000**: „*Orice comportament activ ori pasiv care, prin efectele pe care le generează, favorizează sau defavorizează nejustificat ori supune unui tratament injust sau degradant o persoană, un grup de persoane sau o comunitate față de alte persoane, grupuri de persoane sau comunități atrage răspunderea contravențională conform prezentei ordonanțe, dacă nu intră sub incidența legii penale.*”

Diferența constă în faptul că pe de o parte diferențierea nu se bazează pe un anumit criteriu, ci se realizează printr-o practică aparent neutră prin care sunt defavorizate persoanele ce se pot caracteriza printr-un anumit criteriu.

Într-un magazin nu se permite accesul femeilor cu fuste lungi și colorate. Nu se poate invoca o discriminare directă pe aspectului fustei, întrucât acest lucru nu reprezintă o caracteristică personală. Însă se poate invoca o discriminare indirectă, arătând că măsura aparent neutră defavorizează femeile române, îmbrăcate în mod tradițional.

Pe de altă parte, discriminarea indirectă poate fi justificată obiectiv.

În conformitate cu jurisprudența CEDO orice discriminare (exclusiv cea rasială) poate fi justificată obiectiv. Astfel legislația românească a permis utilizarea justificării obiective la toate formele de discriminare. Directivele Uniunii Europene sunt însă restrictive în acest domeniu, stabilind că doar discriminarea indirectă poate fi justificată. Astfel legislația românească s-a modificat pentru corecta implementare a legislației europene.

O.G. nr. 137/2000, prin art. 2 alin. 5, definește hărțuirea: „*Constituie hărțuire și se sancționează contravențional orice comportament pe criteriu de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, categorie socială, convingeri, gen, orientare sexuală, apartenență la o categorie defavorizată, vârstă, handicap, statut de refugiat ori azilant sau orice alt criteriu care duce la crearea unui cadru intimidant, ostil, degradant ori ofensiv.*”

Astfel hărțuirea este o discriminare care atinge un drept specific, și anume dreptul la demnitate.

Art. 2 alin. 2 definește acele situații, în care există un ordin de a discrimina, fapta nu este comisă în mod direct de subiectul activ al faptei: „*Dispoziția de a discrimina persoanele pe oricare dintre temeiurile prevăzute la alin. (1) este considerată discriminare în înțelesul prezentei ordonanțe.*”

Discriminarea multiplă, definită prin art. 2 alin. 6 al **O.G. nr. 137/2000** — „*Orice deosebire, excludere, restricție sau preferință bazată pe două sau mai multe criterii prevăzute la alin. (1) constituie circumstanță agravantă la stabilirea răspunderii contravenționale dacă una sau mai multe dintre componentele acesteia nu intră sub incidența legii penale*” — diferă de simpla discriminare prin existența mai multor criterii pe care se bazează diferențierea.

Anunțul „*închiriez apartament, exclus romii și studenții*” are caracter de discriminare multiplă față de un student român.

Art. 2 alin. 7 al **O.G. nr. 137/2000** nu definește o nouă formă de discriminare, ci oferă protecție persoanelor care sesizează o faptă de discriminare: „*Constituie*

victimizare și se sancționează contravențional conform prezentei ordonanțe orice tratament advers, venit ca reacție la o plângere sau acțiune în justiție cu privire la încălcarea principiului tratamentului egal și al nediscriminării.”

Mai există o definiție a discriminării, formulată prin art. 2 alin. 4 al **O.G. nr. 137/2000**: „Orice comportament activ ori pasiv care, prin efectele pe care le generează, favorizează sau defavorizează nejustificat ori supune unui tratament injust sau degradant o persoană, un grup de persoane sau o comunitate față de alte persoane, grupuri de persoane sau comunități atrage răspunderea contravențională conform prezentei ordonanțe, dacă nu intră sub incidența legii penale”. Inițial, formularea era menită să ofere o definiție a discriminării indirecte. Ulterior s-a preluat în **O.G. nr. 137/2000** definiția discriminării indirecte din directivele europene, fără a fi înlocuit sau abrogat acest alineat. Totuși, are o utilitate, întrucât discriminarea directă sau indirectă nu poate fi sancționată decât dacă este coroborată cu o prevedere din *Dispozițiile speciale*, dar se poate sancționa comportamentul definit prin această prevedere.

➤ **Elementele discriminării**

1. Diferențierea

Există o diferențiere dacă persoanele aflate în situații similare sunt tratate în mod diferențiat, sau dacă persoane aflate în situații diferite sunt tratate în mod identic. Diferențierea trebuie să se bazeze pe comparația față de alte persoane, grupuri sau comunități (**O.G. nr. 137/2000**, art. 1 alin. 3: „*Exercitarea drepturilor enunțate în cuprinsul prezentului articol privește persoanele aflate în situații comparabile.*”). Comparabilitatea se analizează în raport cu dreptul invocat ca fiind restrâns sau înlăturat.

2. Criteriul

Fapta de discriminare este determinată de existența unui criteriu. Se poate invoca orice criteriu, iar între acest criteriu și faptele imputate reclamatului trebuie să existe un raport de cauzalitate.

3. Dreptul

O faptă poate fi considerată discriminatorie dacă aduce atingere unui drept, oricare dintre cele garantate de tratate internaționale ratificate de România sau cele prevăzute de legislația națională. Dreptul poate izvorî și din contracte.

3.9. Rolul poliției în combaterea discriminării

Uneori persoanele discriminate, necunoscând existența CNCD, se adresează poliției. De regulă în astfel de situații polițistul sesizat audiază petentul, persoana reclamată și martorii, colectează alte probe relevante,

după care redirecționează cauza spre competentă soluționare către CNCD, trimițând toate dovezile obținute. O astfel de abordare a problemei are o serie de avantaje: părțile sunt audiate într-un timp scurt de la producerea incidentului, astfel declarațiile lor sunt mai fidele; autoritatea Poliției impune reguli mai stricte (spre exemplu persoanele citate în fața CNCD nu au obligația de a se prezenta la audieri); crește încrederea victimei discriminării față de Poliție.

Polițistul poate avea un rol activ și dacă asistă la o faptă de discriminare, nu trebuie să aștepte depunerea unei petiții.

Totodată la întâlnirile cu cetățenii poate avea și un rol de formator, având în vedere faptul că multe persoane nu știu ce este discriminare, nu știu că fapta se sancționează contravențional și nu au auzit de CNCD.

Din cazuistica CEDO în domeniul discriminării

Fredin împotriva Suediei, 18 februarie 1991

Prezentarea cauzei: Aplicantul avea o societate de exploatare a nisipului, dar autoritățile suedeze au decis să nu mai acorde permisul de exploatare, deși aplicantul era proprietarul terenului de unde anterior a exploatat nisip. A considerat discriminatorie faptul că alte societăți au primit permis de exploatare. A invocat discriminarea în conexiune cu dreptul la proprietate.

Principii:

- art. 14 oferă protecție împotriva diferențierii persoanelor care se află în situație similară și care nu are o justificare obiectivă și rezonabilă.

Aplicarea principiilor:

- aplicantul nu a probat că se află în situație similară cu societățile care au primit permis de exploatare a nisipului;
- în concluzie art. 14 nu este aplicabil.

Thlimmenos împotriva Greciei, 6 aprilie 2000

Prezentarea cauzei: Aplicantul a fost condamnat pentru refuzul de a se înrola în armată (aparținând unui cult neoprotestant). Ulterior i s-a refuzat angajarea ca și contabil liber profesionist pe motivul că a avut o condamnare penală. A invocat discriminarea în conexiune cu libertatea de religie.

Principii:

- art. 14 oferă protecție împotriva diferențierii persoanelor care se află în situație similară și care nu are o justificare obiectivă și rezonabilă.

- art. 14 nu are o existență independentă, ci poate fi invocat numai cu privire la drepturile și libertățile pe care acestea le reglementează; deși incidența art. 14 nu presupune o încălcare a acestor drepturi și libertăți — iar astfel poate apărea ca autonom —, aplicarea art. 14 se poate face numai în legătură cu un fapt care intră în sfera de aplicare a unui alt drept apărut de **Convenție**;

- art. 14 oferă protecție împotriva diferențierii persoanelor care se află în situație similară și care nu are o justificare obiectivă și rezonabilă; totodată dreptul de a nu fi discriminat se încalcă și atunci când fără o justificare obiectivă și rezonabilă persoanele aflate în situație diferită nu sunt tratate în mod diferit;

- în analiza justificării rezonabile se analizează proporționalitatea dintre scopul urmărit și mijloacele folosite;

- CEDO se poate pronunța și asupra legislației unei țări.

Aplicarea principiilor:

- refuzul angajării ca și contabil nu s-a datorat religiei applicantului ci condamnării anterioare, și nu s-a afectat dreptul la religie ci dreptul la muncă, ceea ce nu se bucură de protecția **Convenției**;

- aplicația are ca obiect faptul că nu se face o distincție între persoanele condamnate din motive de conștiință și persoanele condamnate pentru alte motive, prin urmare fapta are legătură cu art. 9 din **Convenție**;

- nu este necesar să se analizeze dacă art. 9 a fost sau nu încălcat prin condamnarea applicantului pentru refuzul serviciului militar;

- statele au un interes legitim atunci când condiționează exercitarea unor profesii de inexistența unor condamnări penale; în această situație este și profesia de contabil; totodată condamnarea pentru o convingere cum este cea a refuzului de a purta uniformă militară nu implică o lipsă de onestitate sau moralitate care să împiedice exercitarea profesiei de contabil; prin urmare excluderea applicantului nu este justificată; refuzul de a purta uniformă militară a fost sancționată în mod disproporționat, și prin excluderea de la exercitarea profesiei; astfel nu există un scop legitim în excluderea applicantului de la exercitarea profesiei de contabil; nu este justificat obiectiv și rezonabil faptul că applicantul nu a fost tratat diferit față de alte persoane care au fost condamnate pentru fapte de altă natură;

- în concluzie art. 14 a fost încălcat.

Moldovan și alții împotriva României nr. 2, 12 iulie 2005

Prezentarea cauzei: În urma unui omor comis de un rom, un grup de săteni a omorât trei romi (între care și făptașul), au incendiat 14 case și au distrus încă patru aparținând unor familii de romi. După incident statul a promis reconstruirea caselor, ceea ce nu s-a întâmplat nici până azi. În perioada 1993-1996 cercetarea penală a stagnat datorită intervențiilor politice, procesul început în 1995 a durat până în anul 2005. Persoanele găsite vinovate pentru omor calificat și deosebit de grav au fost

condamnate la 5 ani închisoare (grațiate după executarea a 3 ani și 6 luni din pedeapsă), cele găsite vinovate pentru distrugere au primit condamnări de 1 an și 6 luni, cu suspendare. În cursul procesului civil instanțele au încercat să diminueze pe cât posibil cuantumul daunelor.

Principii (art. 3):

- se impune ca statele să ia măsuri de natură să asigure că indivizii aflați sub jurisdicția lor nu sunt supuși unor rele tratamente, inclusiv aplicate de către particulari;

- **Convenția** interzice în termeni absoluți tortura și pedepsele sau tratamentele inumane ori degradante, indiferent de circumstanțe sau de comportamentul victimei;

- **Principii (art. 8):**

- statul are pe de o parte o obligație negativă de a se abține de la orice fel de ingerință arbitrară, dar are și o obligație pozitivă, inerentă asigurării respectului efectiv al vieții private și familiale și al dreptului la domiciliu;

Principii (art. 6 - dreptul de acces):

- trebuie să se asigure oricărei persoane dreptul a de a supune examinării unei instanțe judecătorești orice pretenție privind drepturile și obligațiile sale civile;

- cerința liberului acces la justiție trebuie nu doar să fie prevăzută în legislația internă, ci să aibă și aplicabilitate practică, în absența căreia îi lipsește accesibilitatea și eficacitatea;

- doar o instituție care are competență deplină, inclusiv posibilitatea de a desființa, pe baza normelor legale aplicabile și după o procedură organizată, decizia apelată, poate fi definită ca tribunal;

- în analiza existenței unui remediu eficace în cazul distrugerii locuințelor, Curtea va avea în vedere insecuritatea și vulnerabilitatea poziției reclamantilor și faptul că aceștia au ajuns să depindă de autorități, ulterior evenimentelor, în ceea ce privește împlinirea nevoilor lor esențiale.

D.H. și alții împotriva Cehiei, 13 noiembrie 2007

Prezentarea cauzei: Aplicantii, părinții unor copii romi, au considerat discriminatorie plasarea copiilor în școli pentru copii cu deficiențe mentale. Au invocat discriminarea în conexiune cu dreptul la educație.

Principii:

- discriminarea este definită ca un tratament diferențiat, fără o justificare obiectivă și rezonabilă, aplicat persoanelor aflate în situație similară; totuși, art. 14 nu interzice statelor să trateze anumite grupuri în mod diferit pentru a corecta inegalitățile existente între ele; în anumite circumstanțe neaplicarea unor măsuri

menite a corecta inegalitatea poate reprezenta o încălcare a art. 14; Curtea a acceptat totodată că o politică generală sau o măsură care prin efecte prejudiciază un grup poate fi considerată ca fiind discriminatorie în pofida faptului că nu vizează în mod special acel grup; discriminarea poate rezulta dintr-o situație de facto;

- discriminarea persoanelor pe criterii etnice reprezintă o discriminare rasială; discriminarea rasială reprezintă o formă jignitoare în mod special și, din punctul de vedere al consecințelor periculoase, necesită din partea autorităților o vigoare specială și o reacție hotărâtă; astfel autoritățile trebuie să folosească toate mijloacele de care dispun să combată rasismul, consolidând astfel democrația în care diversitatea nu este percepută ca o amenințare, ci ca o sursă de bogăție; o diferență de tratament bazat în exclusivitate sau într-o măsură decisivă pe criteriul apartenenței etnice nu poate avea o justificare obiectivă în societatea contemporană democratică, construită pe principiul pluralismului și respectului pentru diferența culturală;

Eremia împotriva Republicii Moldova, 28 mai 2013

Prezentarea cauzei: Neluarea unor măsuri corespunzătoare împotriva violenței domestice care afectează femeile. Discriminare coroborată cu dreptul la tratament uman.

Soluție: Practic nu se analizează discriminarea, dar se constată discriminarea coroborată cu dreptul la un tratament uman.

Cauza Ciorcan și alții împotriva României, 27 ianuarie 2015

Prezentarea cauzei: Aplicații, romi, au fost răniți în urma intervenției Detașamentului de Intervenție și Acțiuni Speciale Mureș. Susana Ciorcan, mamă a două persoane căutate de poliție (care nu se aflau în localitate), a fost împușcată cu muniție letală, ceilalți cu gloante de cauciuc.

Principii (art. 2 - neîndeplinire de către autorități a obligației de a proteja dreptul la viață):

- dreptul la viață este considerat una dintre dispozițiile fundamentale ale *Convenției*, de la care nu se permite nicio derogare;

- circumstanțele în care moartea poate fi justificată necesită o interpretare strictă, se impune ca dispozițiile *Convenției* să fie interpretate și aplicate astfel încât garanțiile pe care acesta le prevede să fie practice și eficiente;

- statul are obligația nu numai să se abțină de la luarea unei vieți în mod intenționat și ilegal, ci și să ia măsurile necesare, în ordinea sa juridică internă, pentru a proteja viețile celor aflați sub jurisdicția sa; această obligație implică o datorie fundamentală din partea statului de a asigura dreptul la viață, prin instituirea unui

cadru juridic și administrativ adecvat, pentru a descuraja săvârșirea de infracțiuni împotriva persoanei, susținută de un mecanism de aplicare a legii pentru prevenirea, eliminarea și sancționarea încălcărilor unor astfel de dispoziții;

- folosirea forței letale de către ofițerii de poliție poate fi justificată în anumite circumstanțe, dar **Convenția** nu acordă libertate deplină de acțiune; acțiunile nereglementate și arbitrare ale agenților statului sunt incompatibile cu respectarea efectivă a drepturilor omului; drept urmare, în afara faptului că operațiunile poliției trebuie să fie autorizate în temeiul legislației naționale, acestea trebuie să fie reglementate suficient de legislație, în cadrul unui sistem de garanții adecvate și efective împotriva arbitrarului și folosirii abuzive a forței, și chiar împotriva accidentelor care pot fi evitate;

- Curtea trebuie să supună acuzațiile privind încălcarea acestei dispoziții unei examinări cât mai atente, luând în considerare nu numai acțiunile agenților statului care au utilizat efectiv forța, ci și toate circumstanțele relevante, inclusiv aspecte precum planificarea și controlul acțiunilor examinate; în ceea ce privește acest ultim aspect, este necesară acoperirea vidului juridic referitor la atribuțiile exercitate de ofițerii de poliție, indiferent dacă este vorba despre o operațiune pregătită sau de o urmărire spontană a unei persoane percepute ca fiind periculoasă: este necesară instituirea unui cadru juridic și administrativ care să definească circumstanțele limitate în care agenții responsabili cu aplicarea legii pot să recurgă la forță și să folosească arme de foc.

Aplicarea principiilor (art. 2 - neîndeplinire de către autorități a obligației de a proteja dreptul la viață):

- Curtea trebuie să examineze nu numai dacă recurgerea la o forță potențial letală împotriva mamei reclamantilor a fost sau nu legitimă, ci și dacă operațiunea a fost legală și a fost organizată astfel încât să reducă pe cât posibil orice risc la adresa vieții;

- Susana Ciorcan a fost împușcată la 7 septembrie 2006 în curtea ei, de către un agent al statului, în timpul unei operațiuni polițienești de cercetare a două persoane suspecte de infracțiunea de ultraj, săvârșită într-un bar împotriva unui ofițer de poliție, care nu era de serviciu; certificatul medico-legal din 11 octombrie 2006 a concluzionat că aceasta suferise multiple leziuni și că viața ei fusese pusă în pericol prin împușcare; atunci când s-a tras asupra ei, aceasta nu era nici înarmată și nici nu a atacat în niciun fel niciunul din ofițerii de poliție sau ofițerii trupelor speciale prezenți la fața locului; Curtea subliniază că aceste fapte nu sunt contestate de părți;

- pentru a hotărî dacă operațiunea a fost legală și organizată astfel încât să reducă pe cât posibil orice risc la adresa vieții, Curtea va lua în considerare operațiunea în ansamblu și va analiza, în primul rând, dacă prezența trupelor speciale era necesară și justificată la locul incidentului;

- Curtea observă că, în conformitate cu dispozițiile legale disponibile la momentul faptelor, unitățile speciale de intervenție aveau răspunderea de a-i sprijini pe ofițerii de poliție obișnuiți în situații de luare de ostatici și răpire sau în acele situații care implică infractori deosebit de periculoși sau înarmați cu arme de foc; totuși, revenind la faptele cauzei, în ordinul privind desfășurarea operațiunii, executat de șeful detașamentului de intervenție și acțiuni speciale, nu era menționată nicio justificare privind existența unui pericol iminent; părțile nu contestă faptul că șeful Inspectoratului de Poliție Județean Mureș este cel care a solicitat asistența acestui detașament, susținând că un număr mare de oameni, înarmați cu bâte, furci, topoare și coase, blocau calea de acces și că autoritățile nu au putut să securizeze zona; cu toate acestea, conform declarațiilor date de toți agenții statului implicați, locuitorii cartierului au început să se adune în stradă abia la sosirea vehiculelor poliției; în plus, ofițerii de la Inspectoratul de Poliție Județean Mureș au declarat că nu știau că romii din Apalina ar putea săvârși acte de violență; în plus, Guvernul nu a prezentat nicio informație referitoare la existența unui motiv pentru care poliția suspecta că oamenii din Apalina ar putea fi înarmați cu arme de foc sau dacă cei doi suspecti erau considerați infractori extrem de periculoși; în această privință, trebuie subliniat faptul că, în cursul anchetei care a urmat, au fost verificate dosarele penale ale unora din victimele de etnie romă și s-a constatat că niciuna dintre ele nu fusese condamnată anterior pentru infracțiuni grave;

- în aceste circumstanțe, afirmația Guvernului, potrivit căreia operațiunea a fost efectuată în contextul citării în fața autorităților a două persoane acuzate că ar fi bătut un ofițer de poliție, trebuie să fie analizată în relație cu declarația lui A.M., ofițerul de poliție care a desfășurat ancheta preliminară ulterior depunerii de către R.O. a plângerii pentru ultraj. A.M. a afirmat în fața Comisia de Disciplină că, atunci când a fost luată decizia de a merge în Apalina, nu era clar dacă fusese săvârșită o infracțiune împotriva lui R.O.;

- în lumina considerentelor anterioare, Curtea apreciază că nu a fost prezentată nicio explicație plauzibilă pentru a justifica solicitarea sprijinului membrilor detașamentului de intervenție și acțiuni speciale și intervenția lor din 7 septembrie 2006; în aceste circumstanțe, Curtea consideră că nu este necesar să continue analiza dispozițiilor legale care reglementează operațiunea;

- în plus, în ceea ce privește organizarea operațiunii, Curtea observă că trebuie exclusă posibilitatea ca agenții statului să fi fost luați prin surprindere de faptul că un număr mare de persoane se adunaseră în stradă, având în vedere că din dosar reiese că autoritățile erau la curent cu faptul că, în cartierele de romi, oamenii obișnuiau să iasă în stradă din curiozitate; această concluzie rezultă din declarația dată de procurorul A.A. în cadrul procedurii disciplinare îndreptate împotriva lui A.M.; în acest context, Curtea subliniază că Guvernul nu a prezentat nicio informație referitoare la vreo reuniune sau vreun plan de pregătire în vederea asigurării

succesului operațiunii din 7 septembrie 2006 și a desfășurării acesteia în condiții de siguranță; în plus, nu au fost prezentate argumente care să sugereze că operațiunea era urgentă, ceea ce ar fi putut justifica absența unei pregătiri, din cauza lipsei de timp; în consecință, Curtea consideră că autoritățile ar fi trebuit să prevadă că, atunci când vor vedea mai multe vehicule de poliție și ofițeri mascați ai trupelor speciale, locuitorii cartierului se vor aduna în stradă, având în vedere că acesta ar fi fost un lucru neobișnuit pentru un orașel;

- Curtea observă că agenții statului care au fost prezenți în cursul incidentului au făcut declarații contradictorii în ceea ce privește motivele care au justificat folosirea armelor de foc; toți cei șapte ofițeri ai trupelor speciale au declarat că au fost obligați să intervină, deoarece colegii lor de la Poliția Municipiului Reghin și Inspectoratul de Poliție Județean Mureș erau atacați de mulțime; ofițerii de la Poliția Municipiului Reghin și de la Inspectoratul de Poliție Județean Mureș au afirmat că nu au fost atacați și au declarat, așa cum se menționează și în rezoluția procurorului din 16 ianuarie 2007, că izbucnise o încăierare între ofițerii trupelor speciale și persoanele adunate în stradă;

- în aceste circumstanțe, Curtea apreciază că, chiar dacă cei șapte ofițeri de poliție, care purtau costume speciale și erau echipați cu scuturi, sprayuri cu gaze lacrimogene și pistoale, s-ar fi confruntat cu o situație periculoasă, cauzată de un atac din partea mulțimii, nu s-a stabilit suficient faptul că atacul a fost atât de violent încât să justifice tragerea la întâmplare cu gloanțe letale și punerea în pericol a vieții doamnei Ciorcan;

- considerațiile precedente sunt suficiente pentru a-i permite Curții să concluzioneze că a fost încălcat art. 2 din *Convenție* sub aspect material.

Principii (art. 2 - lipsă a unei anchete efective):

- obligația de a proteja dreptul la viață impune, implicit, efectuarea unei anchete oficiale efective în cazul persoanelor ucise ca urmare a folosirii forței;

- principalul scop al unei astfel de anchete este de a asigura punerea eficientă în aplicare a legislației interne care protejează dreptul la viață și, în acele cazuri care implică agenți sau organisme ale statului, de a asigura angajarea răspunderii lor pentru decesele care intră sub jurisdicția lor;

- ancheta trebuie să fie în măsură, în primul rând, să stabilească împrejurările în care a avut loc incidentul și, în al doilea rând, să conducă la stabilirea faptului dacă folosirea forței în astfel de cazuri a fost sau nu justificată în circumstanțele respective și la identificarea și pedepsirea celor responsabili; aceasta nu este o obligație de rezultat, ci una de mijloace; autoritățile ar fi trebuit să ia măsurile rezonabile de care dispuneau pentru a obține probele referitoare la incident, inclusiv, *inter alia*, declarații ale martorilor oculari și probe medico-legale; orice nereguli în desfășurarea anchetei, care subminează posibilitatea de a stabili circumstanțele

cauzei sau identitatea persoanei sau a persoanelor responsabile, riscă să contravină normei impuse privind eficiența.

Infracțiunile motivate de ură

Prevederile *Codului penal* în domeniul infracțiunilor motivate de ură

Codul penal, la art. 77, stabilește următoarele împrejurări ca fiind circumstanțe agravante ale unei fapte penale:

„e) săvârșirea infracțiunii profitând de starea de vădită vulnerabilitate a persoanei vătămate, datorată vârstei, stării de sănătate, infirmității sau altor cauze; [...]

h) săvârșirea infracțiunii pentru motive legate de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, gen, orientare sexuală, opinie ori apartenență politică, avere, origine socială, vârstă, dizabilitate, boală cronică necontagioasă sau infecție HIV/SIDA ori pentru alte împrejurări de același fel, considerate de făptuitor drept cauze ale inferiorității unei persoane în raport cu celelalte.”

Totodată există și anumite infracțiuni care intră în sfera acestor tipuri de infracțiuni: „incitarea publicului, prin orice mijloace, la ură sau discriminare împotriva unei categorii de persoane se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 3 ani sau cu amendă” (art. 369 din **Codul penal**); „profanarea unui lăcaș sau a unui obiect de cult, aparținând unui cult religios care este organizat și funcționează potrivit legii, se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 2 ani sau cu amendă” (art. 382 din **Codul penal**); „fapta funcționarului public care îndeplinește o funcție ce implică exercițiul autorității de stat sau a altei persoane care acționează la instigarea sau cu consimțământul expres ori tacit al acestuia de a provoca unei persoane puternice suferințe fizice ori psihice: [...] d) pe un motiv bazat pe orice formă de discriminare” (art. 282 din **Codul penal**). Genocidul, forma cea mai gravă a infracțiunilor motivate de ură, este definit prin art. 438 din **Codul penal**:

„(1) Săvârșirea, în scopul de a distruge, în întregime sau în parte, un grup național, etnic, rasial sau religios, a uneia dintre următoarele fapte:

- a) uciderea de membri ai grupului;
- b) vătămarea integrității fizice sau mintale a unor membri ai grupului;
- c) supunerea grupului la condiții de existență de natură să ducă la distrugerea fizică, totală sau parțială, a acestuia;
- d) impunerea de măsuri vizând împiedicarea nașterilor în cadrul grupului;
- e) transferul forțat de copii aparținând unui grup în alt grup, se pedepsește cu detențiune pe viață sau cu închisoare de la 15 la 25 de ani și interzicerea exercitării unor drepturi.

(3) Înțelegerea în vederea săvârșirii infracțiunii de genocid se pedepsește cu închisoarea de la 5 la 10 ani și interzicerea exercitării unor drepturi.

(4) Incitarea la săvârșirea infracțiunii de genocid, comisă în mod direct, în public, se pedepsește cu închisoarea de la 2 la 7 ani și interzicerea exercitării unor drepturi.”

Abuzul în serviciu, definit prin art. 297 alin. 2 din **Codul penal** ca fiind „fapta funcționarului public care, în exercitarea atribuțiilor de serviciu, îngrădește exercitarea unui drept al unei persoane ori creează pentru aceasta o situație de inferioritate pe temei de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, orientare sexuală, apartenență politică, avere, vârstă, dizabilitate, boală cronică necontagioasă sau infecție HIV/SIDA” este o faptă de discriminare, care dată fiind calitatea subiectului activ (funcționar public), se sancționează penal și nu contravențional.

5.2. Prevederile O.U.G. nr. 31/2002

Ordonanța de urgență privind interzicerea organizațiilor și simbolurilor cu caracter fascist, legionar, rasist sau xenofob și a promovării cultului persoanelor vinovate de săvârșirea unor infracțiuni de genocid, contra umanității și de crime de război nr. 31/2002 (în continuare **O.U.G. nr. 31/2002**) stabilește următoarele infracțiuni:

„Art. 3

(1) Inițierea sau constituirea unei organizații cu caracter fascist, rasist sau xenofob se pedepsește cu închisoare de la 3 la 10 ani și interzicerea unor drepturi.

(2) Cu aceeași pedeapsă se sancționează și aderarea la o organizație cu caracter fascist, rasist sau xenofob, precum și sprijinirea sub orice formă a unei organizații având acest caracter.

(3) Tentativa se pedepsește.

Art. 4

(1) Confecționarea, vânzarea, răspândirea, precum și deținerea în vederea răspândirii de simboluri fasciste, legionare, rasiste ori xenofobe se pedepsesc cu închisoare de la 3 luni la 3 ani și interzicerea unor drepturi.

(2) Cu aceeași pedeapsă se sancționează și utilizarea în public a simbolurilor fasciste, legionare, rasiste sau xenofobe.

(3) Nu constituie infracțiune fapta prevăzută la alin. (1) sau (2), dacă este săvârșită în interesul artei sau științei, cercetării ori educației.

Art. 5

Fapta persoanei de a promova, în public, cultul persoanelor vinovate de săvârșirea unor infracțiuni de genocid, contra umanității și de crime de război, precum și fapta de a promova, în public, idei, concepții sau doctrine fasciste, legionare, rasiste sau xenofobe, în sensul art. 2 lit. a), se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 3 ani și interzicerea unor drepturi.

Art. 6

(1) Negarea, contestarea, aprobarea, justificarea sau minimalizarea în mod evident, prin orice mijloace, în public, a holocaustului ori a efectelor acestuia, se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 3 ani sau cu amendă.

(2) Negarea, contestarea, aprobarea, justificarea sau minimalizarea în mod evident, prin orice mijloace, în public, a genocidului, a crimelor contra umanității și a crimelor de război, astfel cum sunt definite în dreptul internațional [...], se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 3 ani sau cu amendă.

(3) Săvârșirea faptelor prevăzute la alin. (1) și (2) prin intermediul unui sistem informatic constituie infracțiune și se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 5 ani.

5.3. Caracteristicile infracțiunilor de ură

Obiectul infracțiunii de ură, pe lângă obiectul general (casă incendiată, persoană bătută), este și o valoare socială particulară: toleranța, respectul reciproc, multiculturalitatea, conviețuirea pașnică, pacea socială. De aici rezultă caracterul grav al acestor tipuri de infracțiuni.

Mobilul este ura, de unde provine și denumirea lor.

Infracțiunile de ură au un impact personal puternic, victimele se simt umilite. Din această umilință se poate naște ură față de grupul agresor, dorința de răzbunare. Având în vedere faptul că sentimentele create de infracțiunile de ură afectează emoțional nu doar victima, dar și grupul din care face parte, aceste infracțiuni pot împinge societatea spre conflicte ce se autosusțin.

5.4. Indicatorii infracțiunilor de ură

Conform cauzisticii CEDO, organele de cercetare penală au obligația de a analiza existența unei motivații de ură chiar dacă victimele nu invocă acest aspect.

Există un set de indicatori care pot forma prezumția unei infracțiuni motivate de ură:

- **subiectul pasiv** al infracțiunii este cunoscut sau poate fi identificat ca fiind o persoană care face parte dintr-un grup vulnerabil (rom, homosexual, persoană fără adăpost etc.);

- **subiectul activ** face parte din organizații extremiste, are tatuaje ce indică idei extremiste, este cunoscut ca făcând afirmații jignitoare cu privire la grupul din care face parte victima sau face astfel de afirmații în timpul cercetării penale;

- în analiza **laturii subiective** se observă că subiectului activ nu are o atitudine psihică negativă personală față de subiectul pasiv, ci față de comunitatea, grupul din care face parte; nu se identifică unul dintre motivele clasice (foloase materiale, gelozie etc.) ale comiterii infracțiunii; poate exista un scop specific, cum ar fi crearea unei stări de frică sau alungarea comunității; vinovăția este directă sau cu praeter-intenție;

- în analiza **laturii obiective** pot reținute unele circumstanțe ale infracțiunii, cum ar fi legătura lor cu un eveniment (parada gay, sărbătoare națională sau religioasă etc.) sau loc (cum ar fi cimitirul unui cult), afirmațiile făcute în timpul comiterii infracțiunii, modul de comitere (spre exemplu prin desenarea unei svastici pe un mormânt evreiesc).

Modul de intervenție al poliției

În cazurile de infracțiuni motivate de ură poliția trebuie să intervină prompt și să efectueze o anchetă efectivă fără întârziere. Este foarte important să se stabilească motivația comiterii infracțiunii.

Există o serie de obstacole în anchetă. De multe ori victima face parte dintr-un grup vulnerabil, nu are cunoștințe juridice, eventual nici încredere în autorități. Opinia publică se poate solidariza cu cei care au comis infracțiunea, astfel există o presiune pe polițiști de a nu investiga corect faptele. Există chiar și riscul ca anchetatorul să nu aibă încredere în victimă.

În ascultarea victimei, frica și neîncrederea ei trebuie contracarată prin câștigarea încrederii, arătarea respectului față de ea. Trebuie să se manifeste înțelegere, empatie față de victimă, ea trebuie lăsată să-și exprime liber problemele personale, suferințele. Pentru a evita rețrăirea repetată a traumei, nu este indicat ca victima să fie ascultată în mod repetat, astfel anchetatorul trebuie să fie atent să afle cât mai multe detalii relevante la prima ascultare. Este în sprijinul anchetei dacă cel care o conduce cunoaște cultura sau caracteristicile comunității din care face parte victima.

Martorul poate să aparțină aceluiași grup vulnerabil sau poate aparține grupului majoritar. Dacă aparține grupului vulnerabil, este posibil să aibă sentimente de frică, neîncredere față de autorități, totodată de multe ori nici anchetatorul nu are încredere în veridicitatea afirmațiilor, considerând că martorul este subiectiv. Trebuie conștientizat faptul că orice martor trebuie tratat ca atare, caracterul subiectiv al declarațiilor nu poate fi prezumat. Dacă martorul aparține grupului majoritar, poate avea aceleași stereotipuri față de victimă, dar poate simți și frică, având în vedere presiunea morală a grupului din care face parte. Martorul trebuie ascultat în condiții confortabile, calme, cu un ton liniștit, fără deranj (cum ar fi primirea unui telefon). În discuția liberă cu martorul, pe un ton liniștit, se pot acorda pauze la nevoie. Limbajul corpului trebuie să arate interes, deschidere, atenție, relaxare.

În concluzie, discriminarea trebuie eliminată atât din punct de vedere social cât și din punct de vedere moral. Pentru ca acest lucru să se întâmple, este nevoie de o revizuire a atitudinilor discriminatorii în toate sectoarele societății și primul pas spre această revizuire trebuie să fie inițiat prin educație. Educația este ea însăși un mijloc indispensabil prin care alte drepturi ale omului pot fi

protejate și implementate și care oferă copiilor posibilitatea de a îmbrățișa multiculturalismul, de a adopta valori tolerante și de a învăța să trăiască în calitate de membri ai societăților pluraliste.